

Géger Melinda

Emberi sorsok - drámai változások (Szabó Sándor festőművész emlékkiállítása a zalaegerszegi Göcseji Múzeumban)

Szabó Sándor:
Tankállomás

Szabó Sándor azok közé a művészek közé tartozik, akiket a hivatásosokat felsoroló művészeti lexikonokban, kiállítás-recenziókban megemlítenek, közgyűjtemények őrzik alkotásaikat, de művészetük a mai ember számára kevésbé ismert. A Képzőművészeti Főiskolát 1952-ben végezte el Berény Róbert és Bernáth Aurél tanítványaként. Alig egy évtizedig élt Budapesten, ahol a festés mellett könyvillusztrációval is foglalkozott a Magvető, a Szépirodalmi és Ifjúsági Kiadóknál. Több fővárosi nagyüzemben képzőművészeti szabadiskolát vezetett, majd 1961-ben visszatért szülővárosába, Zalaegerszegre, ahol haláláig élt és dolgozott. A 60-as évek elején Budapestről vidékre költözni egy fiatal művész számára bátor és sorsot kihívó vállalkozás volt: a kisváros által nyújtott lehetőségek kevésbé voltak alkalmasak arra, hogy a tehetséges fiatal alkotókat letelepedésre, vagy akár otthon maradásra készítse. Sok esetben tapasztaljuk, hogy a megélhetési gondok mindennapi küzdelmei közepette – tanítás, szakkörvezetés, dekorációs feladatok vállalása mellett a művészi munka másodlagos szerepet kap. Ahhoz, hogy a vidéki művész-lét elszigeteltségét és bezártságát valaki át tudja törni, rendkívüli aktivitást tanúsító munkálkodás szükséges, amely folyamatos

kiállítási jelenléttel mérhető. Szabó Sándor részéről tapasztaljuk ezt a próbálkozást: szerepelt fővárosi (Nemzeti Galéria, Ernst Múzeum, Múcsarnok), vidéki önálló és kollektív tárlatokon (Pécs, Kőszeg, Kaposvár, Sopron stb.). Jugoszláviában is több alkalommal állított ki, 1969-ben a „Pannónia 69” nemzetközi kiállításon különdíjat is kapott. Tanulmányúton járt Ausztriában, Csehszlovákiában, NDK-ban, továbbá Svájcban, Franciaországban és Olaszországban. Egyéni kiállítása a 60-70-es évek során volt Zalaegerszegen három alkalommal, illetve Nagykanizsán.

Összességében mégis elszigetelten dolgozó művész maradt, aki nem csatlakozott egyetlen művészi társasághoz sem. Festői nyelvét tekintve közvetlenül kapcsolódott mesteréhez, Bernáth Aurélhoz. E kötődés a korai 60-as évekbeli táj- és városképein jutott leginkább érvényre. E korai művei kisméretű akvarellek, jobbára városrészletek, járókelők, enterieurök, kis látóhatárú tájak. Érzékelhető a fiatal művész törekvése a festői motívumok keresésére, omlatag tónusok közt élénk színekkel, ellentétes formahatásokkal keresi közvetlen környezetének jellegzetes témáit. Figyelemreméltó, hogy mesterétől elszakadva már nem hegy és víz

varázslatos összhangjának meditatív szemlélője: az iparváros szűkszávú, tömör krónikásaként lép fel. A 60-as évek modernizációjának kísérleti terepei azok a vidéki kisvárosok, amelyek korábban a félpasztyi, kisvárosi kézműves, iparos milióból szinte egy csapásra voltak kénytelenek arcukat váltani. A kelet-európai típusú szervesen modernizáció nyomán egy új környezet, új város, új ipari civilizáció terjeszkedik és terjeszkedik a zalai tájban, és az itt élők elszennvedői voltak az ennek nyomán bekövetkező életmódváltásnak, a közösségek szétbomlásának, a környezet átalakulásának. Szabó Sándor figyelme egyre határozottabban e körvonalaiiban egyre határozottabb formát öltő, új világ felé fordul. Míg Bernáth Aurél „a vágyak és álmok tájait” festette, mintha részese akart volna lenni a csodának, vizionáló expresszionizmusa panteisztikus természetábrázolással párosul, Szabó Sándor riport igényű leszállást végez a vidéki létezés mélyére. Ez az a pont, ahol elszakad mesterétől.

A hétköznapi valóság elmélyedést egy sorozatnyi portréigényű rajz tanúsítja: nehéz életet élő munkás emberek pár vonással rögzített, kiváló karakterábrázolásai. Az idealizáló vonásokat mellőzi: az idő által meggyötört, esetleg csúnya, groteszkbe hajló, markáns férfiportrék, egy-egy suhanó impressziót vagy az arcvonások mögötti személyiséget is azonnal megragadó, könnyed, de nem felszínesen megörökítő rajzoló tehetség bontakozik ki belőlük. A mélyre szállással azoknak a munkás embereknek a hétköznapi világába merült el, ami ettől kezdve a fő inspirációt adja festészetének számára. E szociális érzékenységgel párosuló ihletettségéből alakul ki Szabó Sándor az alföldi piktúra szellemével rokon festészet, amely a dunántúli táj és az ott élő parasztság életérzését dolgozta fel.

Szabó Sándor, a főiskola után, Zalaegerszegre való visszatérésekor szerződést kötött a zalai köolajipari vállalattal. Ez az ún. szocialista szerződés a 60-as évek elejétől a „gondoskodó” állami mecenatúra egyik jellegzetes formája volt, amikor a szakszervezetek közbenjárására üzemek, gyárak, gazdaságok tsz-ek ösztöndíjszerű juttatást adtak a képzőművészeknek. A vidéken élő festők számára sokszor ez a szerződés biztosította a műterem és a létfenntartás egyedüli módját. Cserébe a művészeknek a gyár/üzem dolgozóinak életét, munkáját kellett bemutatni alkotásaikban, melyeket aztán kiállítottak és dekorációként használtak az üzemek irodáiban. Az ábrázolásmódot tekintve a 60-as évek a szigorú értelemben vett szocialista realizmus már elavult, és a kultúrpolitika korábban kötelező, vulgarizáló munkásábrázolásának kánonját felülírták. A munkásábrázolás során persze voltak, akik a felületen maradtak, de már nincs erőltetett pátosz, és a dolgok lényegében történő elmélyedést a nemzetközi művészeti nyelv különböző stílustendenciáinak eredményei is segítették. Az idősebb mesterek nyomdokain elinduló

Szabó Sándor:
Fűróberendezés,
1965

fiatalok a nonfiguratív irányzatok mellett az absztrakt expresszionizmus, az (új)geometrikus, illetve organikus törekvések egyéni átiratait is érvényre juttatták alkotásaikban.

Szabó Sándor művészetében a saját nyelv megtalálása a 60-as évek második felére esik. Alkotásainak fontos motívumait adják a munkásábrázolások, de mennyire másnyelvenek ezek a képek! Ahogy időben megyünk előre, egyre szűkszávúbb kompozíciókat fest: tömör, részletezés nélküli, mély belső drámával súlyosbított felületekkel. Formái sötét tömegeket képeznek – részletező arckifejezés és taglejtések helyett összefoglaló, tömbösítő, egyszerűsítésre törekvő, ökonomikus felépítés jellemzi műveit. Visszafogott színekkel festett, nyomott hangulatú, drámai hatású festményeket látunk: a képi motívumok kemény kontrasztos találkozásán nagyívű, vízszintesen terjeszkedő vonulatokba hasító súlyos, vertikális formákkal valósítja meg. Súlyos formatömegeket fest, a horizont, a hegyvonulatok homogén dekoratív felületekként zárják magukba a tárgyakat és alakokat. Pasztózus felületei minden dekorativitásuk ellenére is súlyosak: a színvilág visszafogott, a világ és a róla alkotott kép közötti távolság, a motívum elidegenítése érezhető. Szabó Sándor az átalakuló zalai tájat jelenítette meg, bár ez a táj nem is beazonosítható elemekkel rendelkezik: nincs benne részletező kidolgozás, egyénítés. A képi kompozícióinak

szerkezete erőteljes vízszintes és függőleges elemekből épül. A művész súlyos, szűkszavú fogalmazásra törekszik, anélkül, hogy konstruktív válna

Szabó Sándor alkotásai a társadalmi változásokra érzékeny képek: végső soron az elmaradott vidéket és lakóit, a felemás modernizáció értékvesztett létformáit ábrázolja. A főszereplők az emberek: munkába induló és hazatérő bányászok, buszmegállóban ácsorgó munkásemberek, hó alatt fogva ejtett dombok, fagyott ipari tájak közepette, melyeknek szervesülő, mindent felülíró részeleme az égbe hasító fúrótorony, a hatalmas olajtartályok, az ácsolt fekete állványok, és a tompa szürkével leírható aszfalt- és betonfelületek. Cselekménytelen képek, kevés szereplővel. Az emberek, akiket megörik, nem a munka, a lehetőségek és kiteljesedés szocialista eszmei tartalmát tolmácsolják számunkra, hanem inkább létforma drámáját. A munkás-száner modern újrafogalmazásaként a peremvidéki társadalom nyomorúsága szólal meg: leszakadás, a magány, a kiszolgáltatottság. Valamennyien a paraszti élet és a munkás-proletár lét határán vegetáló, deheroizált

alakok, ők az életmódváltás igazi elszenvetői. Szabó Sándor a szocialista valóság igazi arcát mutatja meg, ahol az emberek magukba zárkóztak, sötét foltokban zárt formák – szigorúak, sötétek és komorak: olyan alig kivehető részletformákkal, mint a szürke munkásruha, sapka, a batyu és hangulati kísérője a téli táj. A vidéki élet ábrázolása során az a létélmény lep meg bennünket, amiben nem akar többet mutatni, mint amennyit valóságban is érez, lát. A nehéz, sötét tónusú földszínek zárványokként foglalják magukban az ott élőket, a lezárt, lefojtott közegből a horizont áttörésével járó kiemelkedés, a kiszakadás lehetetlen számukra, a képek szereplőinek sorsa és életútja bezárul...

A 80-as évek fordulóján, festői világának utolsó periódusában, a művész tanulmányutat tett Franciaországban. Bár színei teltebbek, a természeti látványhoz kötöttebbekké váltak, a tengerparti azúr égbolt alatt is a magyar föld nyomasztó tanulságait magában hordozó képek kerültek ki ecsetje alól: egy olyan művészé, aki saját világának komor tartalmait és igazságát cipeli mindenhová magával.

Szabó Sándor: Tavasz, 1973

